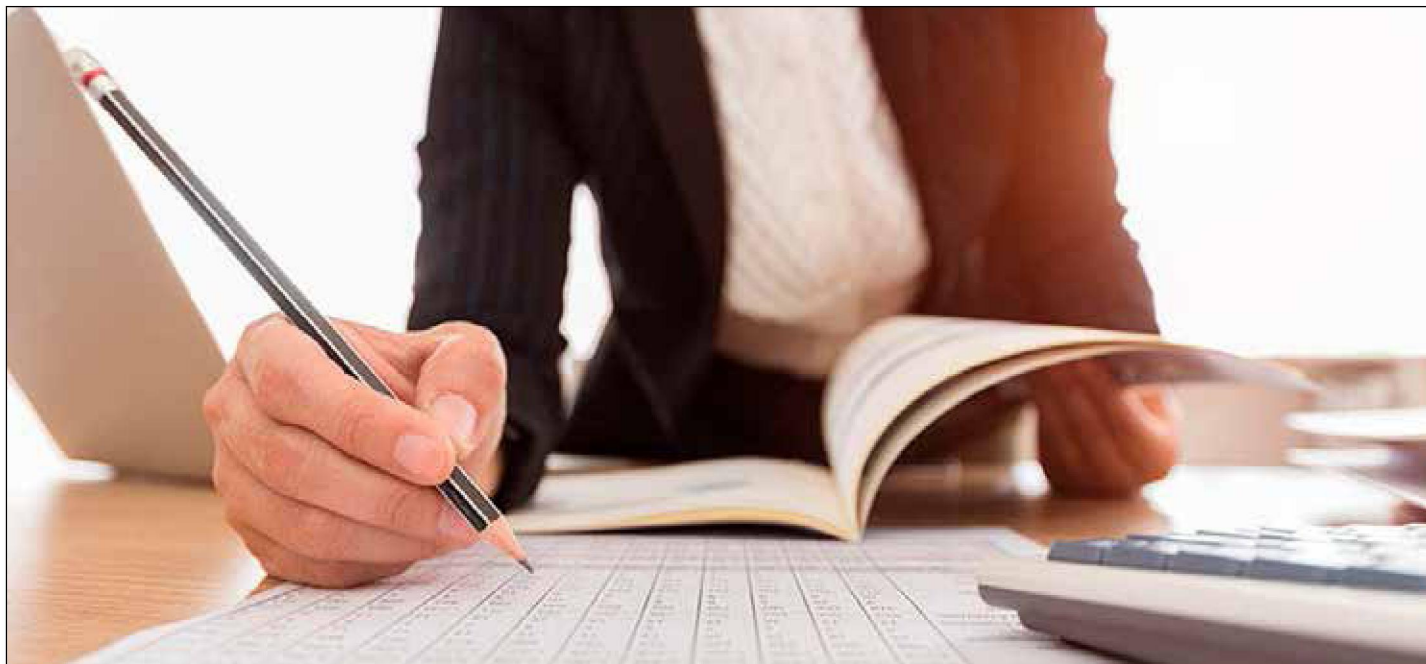

Як бізнесу розуміти проголошення податкової реформи 10-10-10 (+3)

Почнемо з того, що якою буде така реформа, точно ще не відомо. У серпні, разом із проголошенням намірів здійснення такої реформи, були оприлюднені лише деякі ключові моменти: зменшення ставки податку на прибуток підприємств до 10 % (можливо, із переходом до моделі податку на виведений капітал), запровадження єдиної ставки ПДВ 10 % (тобто зменшення її для переважної більшості товарів, що оподатковуються зараз за ставкою 20 %, з одночасним підняттям до загального рівня зниженої ставки, яка сьогодні, наприклад, по фармакологічній продукції становить 7 %), встановлення ставки податку на доходи фізичних осіб на рівні 10 % із одночасним скасуванням єдиного соціального внеску й підняттям ставки військового збору з 1,5 % до 3 %, а також підсилення контролю і відповідальності. Такий зміст запланованої реформи згідно з повідомленнями авторів її концепції – колективу під егідою заступника голови Офісу Президента України Ростислава Шурма. Водночас сам пан Шурма в інтерв'ю для Forbes у середині серпня визнає, що остаточно вибудованої концепції ще немає, процес триватиме ще до півроку.

Тож відповідних законопроектів чи принаймні детально опрацьованих проектів змін дотичних нормативних положень, що давали б можливість провести юри-

дичний, технічний і економічний аналіз щодо того, чого можна очікувати від змін на мікрорівні (окремих конкретних підприємств, платників податків), ще немає. Наразі обговорення зосереджено на концепції реформи в цілому, її можливих наслідках на макrorівні, основних напрямках і принципових підходів до реформи як такої.

Вбачається, що станом на сьогодні в публічному полі домінує швидше негативне ставлення до сформульованої таким чином реформи. Називаються різні причини, наводяться аргументи загального плану. Щоправда, така зовнішня комунікація йде головним чином від представленого в медіа експертного середовища. Проте показовим є й те, що не чуто реально «захвату» і масових голосів на підтримку від бізнесу. Чому?

Для розуміння ситуації в цілому, мабуть, варто повернутися на кінець весни – початок літа цього року, коли низка представників бізнесу і громадських кіл відкрито звернулася з листом про «відставку» голови парламентського комітету з податкових питань пана Данила Гетьманцева як уособлення фіскальної політики останніх років. Щодо звернення була і зустріч представників цього руху в Офісі Президента. Це була відкрита демонстрація несприйняття таким бізнесом і

суспільними колами того, що проводиться в цій сфері. Пан Гетьманцев належить до партії Президента і сприймається головним ідеологом і провідником чинної фіскальної політики. Тому поява повідомлень про реформу 10-10-10 може бути свідченням того, що в Офісі Президента сприйняли як значне невдоволення поточним податковим вектором і виступили з цією «демонстрацією», щоб побачити подальшу реакцію суспільства/бізнесу на «альтернативу».

Здебільшого ніякий (порівняйте, наприклад, з довготривалим обговоренням необхідності переходу до податку на виведений капітал) суспільний відгук на сформульовану ініціативу показує, що це, мабуть, не те, чого реально потребує і на що сподіваються бізнес і суспільство в цілому. Чому?

Для початку, мабуть, тому, що проголошена реформа не сприймається як щось «живе», що буде здатне вплинути на бізнес і суспільство найближчим важким воєнним часом. Адже над концепцією ще думати до півроку (виходимо з цим на перший квартал 2023 року), потім – розробка вже конкретних законопроектів, прийняття (нагадаємо, за Податковим кодексом зміни мають бути зроблені принаймні за півроку до початку року, у якому мають застосовуватися). Тож зміни

для застосування будуть не раніше 2024 року? До цього часу бізнесу ще дожити треба. Таким чином, ця реформа за часовими рамками – не відповідь на поточні нагальні запити бізнесу.

Наприклад, щодо податку на прибуток підприємств. 10 % податку для бізнесу краще, ніж 18 %? Абстрактно, мабуть, так. А на практиці? Досить давно почув цікаву фразу від одного бізнесмена: «Готовий платити податки з прибутків, якщо в мене реально є ці прибутки». А якщо зараз в бізнеса не буде прибутків, то чи не буде однаково, яка буде ставка: 10 % чи 18 %? Будь-яку ставку помножити на нуль – буде нуль. Є побоювання, що у другому півріччі буде наростати збитковість по економіці. І якщо за перший квартал чи півріччя платники виходять на прибуток в силу різних обставин (наприклад, зернотрейдери купили збіжжя за еквівалент 100 доларів минулого року при курсі 26, а продали зараз за ті ж 100 доларів, але при курсі 36; за обліком у гривні заробили майже 40 % прибутку, а насправді? Чи не буде податок за таких умов прихованим вилученням власне капіталу?) чи «запасів» від попередніх операцій, то за другим півріччям цей запас спливатиме, і ті самі платники можуть звернутися вже за поверненням сплаченого раніше цього року податку як переплати за накопичувальним підсумком з початку року. Чи не вийде так взагалі, що за підсумками другого півріччя баланс з податку на прибуток підприємства за чесного відшкодування переплат, сформованих за перше півріччя, може виявитися мінусовим? Оподаткування прибутків – це, на жаль, для багатьох підприємців є відірваним від реальності питанням з огляду на очікувану відсутність прибутків. А якщо вони й будуть, то й поточні 18 %, мабуть, не така надмірна сума, якщо їх рахувати «по чесному», а не так, щоб держава бачила прибуток навіть там, де його немає. Врешті-решт, запровадження податку на прибуток у формі податку на виведений капітал простіше вирішує відповідні питання. Адже за загальним визначенням прибуток – це те, що може бути вилучено з бізнесу на споживання без шкоди для бізнесу. І кому, як не бізнесу, краще знати, коли і скільки коштів варто вилучати.

Перейдемо до ПДВ. В ідеалі цей податок має бути нейтральним для бізнесу, а бізнес – прозорим для податку. Адже це непрямий податок на споживання. Відповідно бізнес має виступати лише фіскальним агентом із адміністрування і збору податку з кінцевих споживачів.

Скільки збирати – не має бути принциповим питанням для бізнесу за принципово правильного функціонування ПДВ. Тому прямого впливу на бізнес ставка ПДВ при належному функціонуванні системи не має. Спотворення виникають там, де система недосконала або працює неналежним чином. І саме з цим бізнесу треба боротися, а не гратися ставкою податку як «заманухою» для бізнесу. В Україні і так вже формально, мабуть, одна з найдосконаліших і найскладніших систем адміністрування ПДВ у світі. Принаймні не чув, щоб в Європі ще десь була централізована реєстрація податкових накладних податковим органом із попередньою перевіркою і правом блокування, і обов'язковим забезпеченням коштами чи визнанням кредитом у централізованій електронній системі адміністрування. Однак саме ця система створює реальні перешкоди веденню бізнесу, зокрема, через маніпулювання блокуванням податкових накладних і у сфері забезпечення бюджетного відшкодування. Проте питання щодо того, як побороти ці явища і зловживання з боку державних органів, котрі реально шкодять бізнесу, реформою не опрацьовуються.

Повернемося, однак, до ставки ПДВ. Вона таки має значення, однак на більш загальному макроекономічному рівні. Для покупця в магазині немає принципової різниці, які складові чека, які він сплачує; значення має загальна сума. І тут податкова складова коригує споживання, адже кількість коштів, які можуть витратити споживачі, обмежена. І якщо на все коштів не вистачає, то відбувається перерозподіл між найнеобхіднішим, необхідним і тим, без чого можна обійтися. Тут попит на продукцію «некритичного» характеру фактично обрізається, а тим самим обрізаються можливості відповідного бізнесу. Тож зниження загальної ставки ПДВ вивільняє додаткові кошти на споживання і збільшує економічну базу для бізнесу. Тобто йдеться про непрямий вплив ставки на мікроекономічному рівні.

А якщо на загальному, то чи по багатьох групах товарів в Україні зараз спостерігається надмірне споживання, котре варто було б обмежити? Наприклад, по продовольчих товарах. До речі, гарний приклад для порівняння, бо 10 % на цю групу будуть все ще більше, ніж в сусідній Польщі і того, до чого йде Європа – нульової ставки ПДВ на продукти харчування. Це, зокрема, інструмент боротьби з теперішньою високою інфляцією. Ставка нижче ніж 10 % ПДВ встановлюється (порівняйте

навіть із Польщею) і по інших критичних групах товарів і послуг. Наші люди, які зараз там, це бачать. А реформа пропонує: повертайтеся, адже в нас ставки на те, що належить до товарів першої необхідності, будуть вищі... І бізнес це теж бачить. Тож навіть як «хайп» 10 % ПДВ на все не дуже сприймається.

Можливо, на етапі війни й післявоєнної відбудови доцільніше було б змінити ставлення до цього податку докорінним чином. Врешті-решт, ПДВ називають ще універсальним акцизом. Тож чому б не відійти від універсальності і залишити на цей особливий час такий податок тільки для окремих (обмежених) груп товарів і послуг, що сьогодні дійсно можуть вважатися не такими вже необхідними. А за «розкіш» треба платити. Таке полегшення податкової системи й позбавлення переважної більшості платників податків тягара участі в системі адміністрування ПДВ (особливо для товарів та послуг, спрямованих головним чином на експорт) матиме більший ефект, ніж зниження (а для когось, наприклад, по ліках, підвищення) ставки ПДВ до 10 % для всіх.

Складається загальне враження, що автори не позбулися старої парадигми «закручування гайок» платникам податків із певними поступками непринципового плану. Ілюстрацією цього може бути пропозиція з військового збору. Чому його залишають окремо (і планують підвищити вдвічі) за майже тотожності з податком на доходи фізичних осіб (ПДФО)? Раніше доводилося чути, що це викликано тим, що ПДФО розподіляється між бюджетами, де він зібраний, і центральним, а військовий збір належить повністю до центрального. Тобто лише через нездатність держави забезпечити нормальне адміністрування й розподіл маємо два податки замість одного? Чи це влаштовується просто для того, щоб ПДФО був теж 10 % (10–10–10), а не 13 % (якщо долучити військовий збір)?

Словом, щодо запропонованої реформи в озвученому вигляді існує багато питань і навіть нарікань. Особливого ентузіазму вона не викликає. І, звісно, перебуває ще не на тому етапі опрацювання, коли можна прораховувати наслідки для конкретних підприємств на мікроекономічному рівні.

Олександр Мінін
Старший партнер КМ Партнери/
BTC Консалтинг